

О. Красноголовець,
студентка факультету соціальної
педагогіки та практичної психології,
Н. В. Гут,
доцент кафедри
практики іноземних мов,
Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини

АНТОНІМІЯ АНГЛІЙСЬКОЇ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ЛЕКСИКИ

На сучасному етапі становлення української державності, в умовах реформування мовної освіти висувають нові вимоги до підготовки фахівців різного рівня, а дослідження галузевих терміносистем набуває все більшого значення для розвитку спеціальної освіти в Україні. Усі аспекти науково-технічного прогресу й соціального розвитку суспільства, їхня багатогранна динаміка знаходять своє втілення в мові й насамперед у лексиці як одній з підсистем мови, що найдинамічніше розвивається.

Вивченням антонімії в окремих галузях займалися такі вітчизняні мовознавці як Т. Дячук, Н. Лаврова, Б. Михайлишин, Л. Полюга, Т. Соколовська та ін., у російському термінознавстві – Т. Богатирьова, С. Решетняк, В. Тюльніна, Н. Устинова та ін. Серед спеціальних розробок з питань, пов'язаних із лінгвістичним вивченням термінолексики сфери психолого-педагогічної лексики, можна виокремити праці В. Разумейко, Н. Стефанової та ін.

У теоретичній літературі англomовну психолого-педагогічну лексику визначають як сукупність лексичних засобів, які обслуговують тематично лімітовану комунікацію, а саме англomовне спілкування, що відбувається у сфері освіти та / або присвячене освітянським проблемам [6, 4]. Дослідження лексичних одиниць психолого-педагогічної сфери англійської мови свідчить, що елементи даної системи широко функціонують як у спеціальних так і в неспеціальних комунікативних ситуаціях.

Метою цієї статті є аналіз англomовної психолого-педагогічної лексики, зокрема явища антонімії. Досягнення мети уможлиблює розв'язання таких завдань:

- 1) з'ясувати шляхи творення антонімів;
- 2) виокремити антонімічні типи психолого-педагогічних лексем.

Матеріалом для дослідження послуговували лексичні одиниці, зафіксовані в Англійсько-українському словнику психолого-педагогічної лексики [1], Психологічному словнику [5].

Наявність антонімії є однією з найсуттєвіших ознак системної організації лексики на рівні парадигматичних відношень. У межах сучасної педагогічної термінології антонімію (від грец. *anti* – проти + *onoma* – ім'я) характеризують як семантичну протиставленість слів, а антоніми – як слова з протилежним значенням. Водночас антонімія – це мовна універсалія, що постійно збільшується, підлягає змінам, не має чітких меж і є однією із суттєвих ознак системності наукової мови [2, 201].

Антоніми не порушують, а підкреслюють виявлення мовної системності, бо ґрунтуються на відмінності всередині одного й того ж явища (якості, властивості, стану, руху тощо), відображають об'єктивно наявні в термінології протиставні явища (впливати – не мати впливу, відсутній – присутній, придатний – непридатний, віра – зневіра, логічний – нелогічний, вводити в оману – виводити з омани). “Слова та їхні значення живуть не окремим одне від одного життям, а поєднуються незалежно від нашої свідомості в різні групи, причому підставою для такого групування є схожість чи пряма протилежність за основним значенням” [4, 21]. Антонімічність знаходить своє вираження в смислового змісті слова. Вона виступає як особлива характеристика лексичного значення слів специфічно мовним відображенням відмінностей і суперечностей у предметах і явищах об'єктивного світу [3, 13].

Спираючись на традиційний у термінознавстві поділ термінів-антонімів, у англomовній психолого-педагогічній лексиці можна виділити два типи

утворення антонімічних пар: спільнокореневий (словотвірний) та різнокореневий (лексичний).

Здебільшого антонімічні словосполучення в термінології ґрунтуються на принципах антонімії в сучасній лексичній системі англійської мови з притаманними їм ознаками. На морфологічному рівні в антонімічні відношення вступають іменники (*adaptability - inadaptability, obedience - rebellion*), прикметники (*academic – non-academic, satisfactory – poor (mark)*), дієслова (*to spell - to misspell, to attend lecture – to miss lecture*), а на синтаксичному – антонімія представлена як одиничними лексемами, так і словосполученнями.

Для психолого-педагогічної лексики притаманним є вираження протилежності понять за допомогою афіксів, які виражають заперечення, недостатність чи відсутність ознаки, якості тощо. На відміну від української мови, спільнокореневі антоніми можуть утворюватися як за допомогою префіксів (*a-, dis-, il-, in-, ir-, un-, anti-, non-, mis-*): *moral – amoral, belief – disbelief, legible – illegible, active – inactive, rational – irrational, aware – unaware, social – antisocial, fulfilment - non-fulfilment, behaviour – misbehaviour*; та деяких суфіксів: *helpful – helpless, examiner – examinee*.

Найкращим способом дати вичерпну характеристику явищам дійсності є зіставлення і порівняння. Найяскравіше контрастність значень виражають лексичні антоніми: *teacher – pupil, intelligence – ignorance, adult – child, authoritarian – democratic (teaching), gifted – retarded (child)*.

Крім однокореневої антонімії, що ґрунтується на кореляції префіксів, психолого-педагогічній лексичній системі притаманні й антонімічні пари змішаного зразка, де антонімічні відношення побудовані на протиставленні перших компонентів складних слів при однакових других: *psychogram – sociogram, homogeneous – heterogeneous (group)*.

Зауважимо, що іноді антонімічні ряди психолого-педагогічної лексики пронизують синонімічні відношення, створюють своєрідні пучки найменувань із загальним значенням, протилежним іншому, наприклад: *student – dean*,

professor, teacher, principal; polite – impolite, discourteous, rude; educated – uneducated, unlearned, ignorant.

Як свідчить аналіз, деякі лексеми здатні утворювати антонімічні пари, поєднуючись у словосполучення з іншими словами, наприклад: *natural experiment – laboratory experiment, curricular activity – extra-curricular activity, inborn abilities – acquired abilities, to start course – to drop course, to give examination – to take examination.*

Отже, антонімія психолого-педагогічної лексики у своїх визначальних рисах і явищах ґрунтується на принципах цього явища загальномовної лексики. Антонімічні явища у досліджуваній лексиці представлені лексичними (різнокореневими) і граматичними (однокореневими) антонімами. Вони є важливим прошарком лексичної системи й мають ті самі специфічні ознаки, що властиві здебільшого й загальномовним антонімам: наявність у семантичних структурах слів як спільних, так і протиставних відмінних сем; регулярність протиставлення антонімів у мовленні. Дана лексична система є відкритою для подальших досліджень різноманіття мовних засобів, які набувають нових можливостей для вираження значень у процесі подальшого розвитку освітньої діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Англійсько-український словник психолого-педагогічної лексики // Граматика англійської мови: теорія. практика. тести (підручник для студентів вищих закладів педагогічної освіти) / [укл. Н. В. Гут, О. А. Заболотна]. – Умань: Софія, 2010. – С. 335-365.
2. Колган О. Антонімія української гірничої термінології. – Режим доступу: <http://vlp.com.ua/node/1148>. – С. 200-203.
3. Новиков Л. А. Антонимия и словари антонимов: Предисл. // Львов Л. М. Словарь антонимов русского языка. – М., 1978. – С. 5-27.
4. Покровский М. М. Семасиологические исследования в области древних языков. Серия: Школа классической филологии.– М., 2006. – 136 с.
5. Психологічний словник. – Режим доступу: <http://psi.webzone.ru/index.htm>
6. Стефанова Н.О. Сучасна англомова термінологіка сфери освіти: Автореф. дис ... канд. філол. наук: 10.02.04 “Германські мови” / Н.О. Стефанова; Одес. нац. ун-т ім. І.І.Мечникова. – О., 2004. – 20 с.